

byggnadsvård

Sankt Nicolai kyrka

Sankt Nikolaus 10, Nyköpings stad och kommun, Strängnäs stift, Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Markarbeten och invändiga åtgärder

Dag Forssblad

Sankt Nicolai kyrka

Sankt Nikolaus 10, Nyköpings stad och kommun, Strängnäs stift,
Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Markarbeten och invändiga åtgärder

Dag Forssblad

Rapport 2013:01

© 2013 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & Utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se
www.sorlandsmuseum.se

Författare: Dag Forssblad, antikvarie

Omslagsbild: Sankt Nicolai kyrkas orgel efter ommålningen (Slm D13-0030).

Foto, där ej annat anges: Dag Forssblad, Sörmlands museum

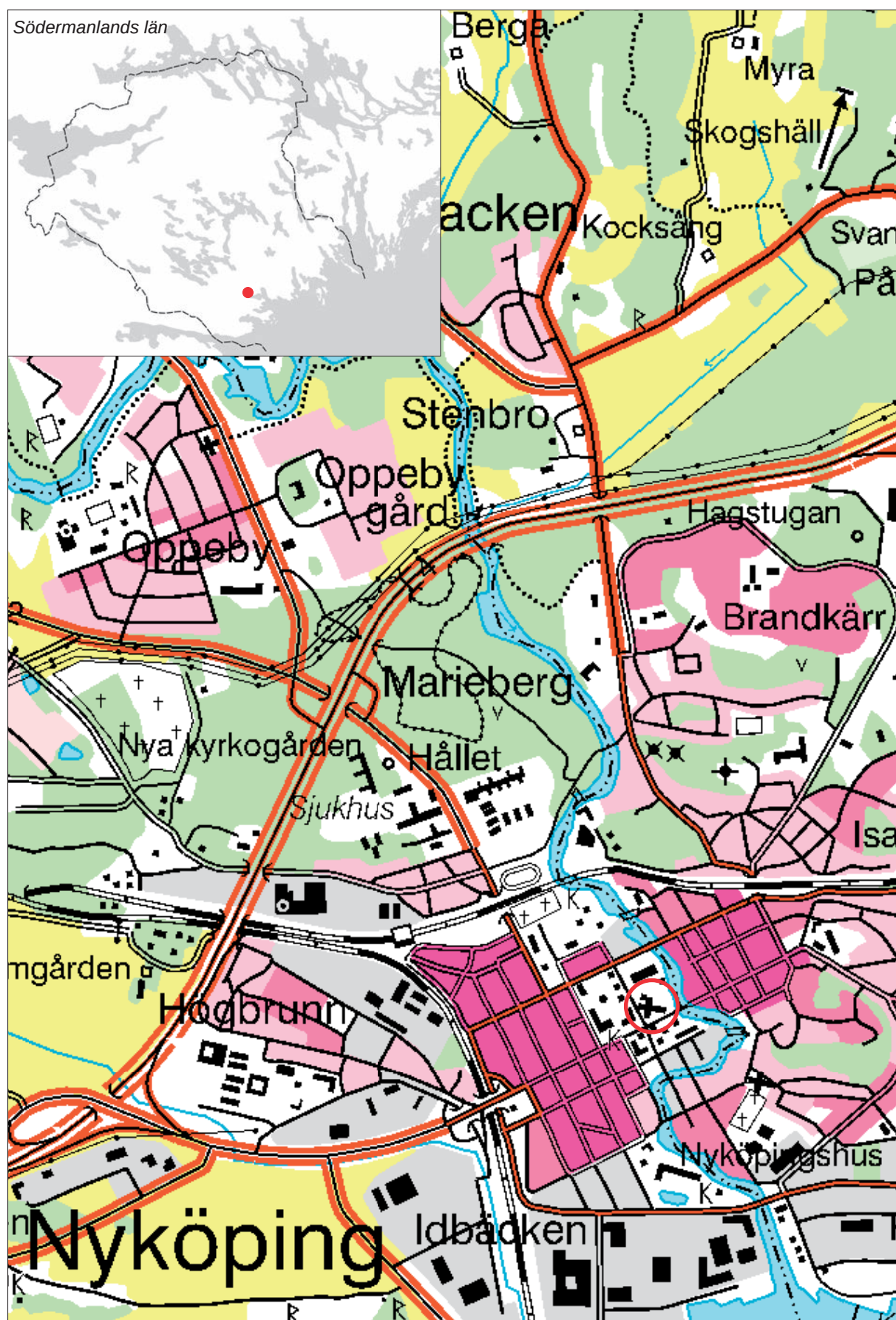
Diarienummer: KN-KUS10-067, KN-KUS12-040 & KN-SLM12-092

Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/01672

Nyköping 2013

Innehåll

INLEDNING	5
Bakgrund	5
Antikvarisk medverkan	7
Översiktlig beskrivning av Sankt Nicolai kyrka	7
MARK- OCH ANLÄGGNINGSARBETEN	9
Markarbeten	9
Anläggningsarbeten	9
INVÄNDIGA ÅTGÄRDER	11
Andaktsplats vid Mariaskåpet	11
Ommålning av kororgeln	13
Säkerhetsanordning för medeltida skulptur	13
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	15
KÄLLFÖRTECKNING	17
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	17

1 Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Nyköping 9H SV med Sankt Nicolai kyrka markerad. Skala 1:20 000.

INLEDNING

Under perioden juni 2011 till oktober 2012 har flera olika arbeten utförts vid Sankt Nikolai kyrka. Utvändigt utförda arbeten har avsett mark- och anläggningsarbeten på parkeringen norr om kyrkan samt på anslutande gångtor mellan sockenstugan och församlingshemmet. Invändiga arbeten har avsett renovering av kororgeln, anordnande av andaktsplats samt montering av säkerhetsanordning på en av kyrkans skulpturer.

Bakgrund

Nyköpings kyrkliga samfällighet ansökte den 12 juli 2008 om tillstånd till att anpassa den norra entrén till sockenstugan vid Sankt Nicolai kyrka för funktionsnedsatta. Ansökan förnyades den 25 juni 2009. Ansökan inkom till Länsstyrelsen i Södermanlands län samma dag. Kompletterande handlingar inkom 2010-06-24, 2010-08-23, 2011-12-19 & 2012-01-23. Länsstyrelsen beslutade den 24 januari 2012 med stöd av 4 kap 3 § Lag (1998:950) om kulturminnen mm att lämna tillstånd till ansökta åtgärder i enlighet med inkomna handlingar.

Den 22 januari 2009 ansökte Nyköpings kyrkliga samfällighet om tillstånd till anordnande av en andaktsplats vid Mariaskåpet i Sankt Nicolai kyrka. Beskrivning och åtgärdsförslag var upprättat av Webjörn Arkitektkontor, daterat 2008-07-29. Ansökan inkom till Länsstyrelsen i Södermanlands län den 23 januari 2009. Kompletterande handlingar inkom den 2 december 2010. Länsstyrelsen beslutade

2 Sankt Nicolai kyrka utgör genom sin placering vid Stora Torgets nordöstra hörn en viktig del av Nyköpings stadsbild (Slm D13-0031).

3 Infarten till parkeringen norr om kyrkan var grusad innan arbetet påbörjades (Slm D13-0032).

4 Infarten efter avslutat arbete (Slm D13-0033).

den 14 december 2010 med stöd av 4 kap 3 § Lag (1998:950) om kulturminnen mm att lämna tillstånd till ansökta åtgärder i enlighet med inkomna handlingar.

Nyköpings kyrkliga samfällighet ansökte den 18 mars 2010 om tillstånd för renovering och ommålning av orgeln i Sankt Nicolai kyrka. Ansökan inkom till Länsstyrelsen i Södermanlands län den 22 mars 2010. Länsstyrelsen beslutade den 27 oktober 2010 med stöd av 4 kap 9 § Lag (1998:950) om kulturminnen mm att lämna tillstånd till ansökta åtgärder i enlighet med inkomna handlingar.

Nyköping Sankt Nicolai församling ansökte den 15 mars 2011 om tillstånd till att montera en säkerhetsanordning på en medeltida skulptur, *Anna Själv tredje*, som tidigare stått löst placerad i en nisch koret. Ansökan inkom till Länsstyrelsen i Södermanlands län den 15 mars 2011. Kompletterande underlag inkom den 30 mars 2012. Länsstyrelsen beslutade den 2 augusti 2012 med stöd av 4 kap 3 och 9 §§ Lag (1998:950) om kulturminnen mm att lämna tillstånd till ansökta åtgärder i enlighet med inkomna handlingar.

I enlighet med länsstyrelsens beslut skulle samtliga arbeten utföras under antikvarisk medverkan och dokumentation.

Antikvarisk medverkan

Sörmlands museum fick uppdraget att svara för antikvarisk medverkan vid arbetets genomförande. Startmötet för invändiga arbeten hölls den 20 juni 2011. För utvändiga arbeten hölls startmötet den 18 juni 2012. Antikvariska slutbesiktningar har utförts den 1 februari och den 17 augusti 2012 samt den 12 februari 2013.

Översiktlig beskrivning av Sankt Nicolai kyrka

Kyrkan består av ett treskeppigt långhus med polygonalt kor i öster. I norr ansluter en lägre sakristian och i väster ett fyrsidigt torn. Vid hörnet mellan tornets norra mur och långhusets västra mur finns en nyare tillbyggnad.

Fasaderna är slätputsade och avfärgade i en svagt rosafärgad kulör. I södra murens östra del finns en liten serie av blinderingar en bit upp på muren, intill sydfasadens östra port. I södra fasaden finns också en nyckelhålsformad mindre nisch, en igenmurad prästportal från 1200-talet.

Tornets nedre gråstensmurade del är slätputsad och avfärgad lika långhuset och koret. Övre delen av tornet har synligt rött tegel och slätputsade vitkalkade blinderingar. Ovanpå medeltidstornet finns en mindre kvadratisk kopparplåtsinklädd öppen lanternin. Kyrkans takfall är täckta med kopparplåt.

5 Den grusade parkeringsplatsen i samband med att arbetet påbörjades (Slm D13-0034).

6 Parkeringsplatsen vid slutbesiktningen (Slm D13-0035).

MARK- OCH ANLÄGGNINGSARBETEN

Markarbeten

Befintlig markbeläggning av Ölandskalksten mellan sockenstugan och församlingshemmet samt i anslutande trappa och gången nedanför trappan demonterades. Underliggande yta schaktades ned ca 0,1 meter inför ny plattsättning. Anslutande grusade ytor vid parkering och infart till denna jämnades ut och schaktades ned till som mest 0,1 meters djup.

Anläggningsarbeten

Infart och parkeringsytor asfalterades. Gång, trappa och yta mellan sockenstugan och församlingshemmet belades med röd Vångagranit (fig. 9-10).

Även rampen till sockenstugans norra entré belades med Vångagranit. Mellan rampen och husets sockel lades kullersten. Muren i anslutning till rampen justerades och kompletterades med täcksten av granit i nivå med anslutande stenläggning (fig. 7-8).

7 Den norra entrén till sockenstugan efter demontering av Ölandskalkstensbeläggningen (Slm D13-00336).

8 Entrén efter anpassning för funktionsnedsatta (Slm D13-0037).

9 Ytan mellan sockenstugan och församlingshemmet vid slutbesiktningen (Slm D13-0038).

10 Gången mot trappan till parkeringsplatsen efter avslutade arbeten (Slm D13-0039).

INVÄNDIGA ÅTGÄRDER

Andaktsplats vid Mariaskåpet

Bakgrund

Mariaskåpet är placerat vid en pelare i långhusets södra pelarrad. Det tidigare altarskåpet är ett sydtyskt arbete från omkring 1500. Skåpet inköptes 1919 i Berlin av grosshandlare Erik Asp på Mauritzberg och såldes till församlingen i Nyköping 1924. I mitten framställs jungfru Maria med Jesusbarnet, som flankeras av två biskopar. I skåpets nedre del framställs Heliga tre konungars tillbedjan. Kyrkans slutna bänkinredning tillkom vid 1925 års restaurering.

Ett ökat intresse för Mariagestalten innebar att allt fler människor sökte sig till Mariaskåpet för enskild andakt. En liten fristående Mariaskulptur var placerad på en mindre hylla framför skåpet. På denna hylla placerades även blommor och mindre ljus (fig. 11). Ljus i nära anslutning till Mariaskåpet innebar risk för nedsotning och även en viss brandrisk.

Utförda åtgärder

En cirka 0,4 meter djup träskiva monterades understödd av konsoler på baksidan av bänkryggen nedanför skåpet. Avsikten var att ljus och vaser skulle placeras med större avstånd från altarskåpet och att sittplatsen närmast skåpet inte skulle användas (fig. 12).

För att skapa en naturlig sittplats vid andaktsplatsen på ett lämpligare avstånd från altarskåpet gjordes istället en förändring av nästa bänkrad. Andaktsplatsens sittplats markerades genom att ett armstöd som var placerat mitt för skulpturen demonterades. Det demonterade armstödet flyttades omkring

11 Platsen vid Mariaskåpet innan arbetet påbörjades (Slm D13-0040).

12 Andaktsplatsen och den tillskapade sittplatsen innan målningen utfördes (Slm D13-0041).

13 Orgeln i ursprunglig färgsättning. Foto: Eva Wockatz, Sörmlands museum (Slm D13-0042).

14 Orgeln vid slutbesiktningen (Slm D13-0043).

15 Nischen vid trappan till koret innan säkerhetsanordningen monterades. Skulpturen på bilden är inte den medeltida skulpturen (Slm D13-0044).

16 Nisch med den säkrade skulpturen efter avslutade arbeten (Slm D13-0045).

0,8 meter åt söder i bänkraden. Ett nytt kompletterande armstöd tillverkades och monterades i bänkraden så att utrymmet mellan armstöden skapade en naturlig sittplats mitt för Mariaskåpet.

Nya snickerier kommer att målas med linoljefärg lika befintlig bänkinredning.

Ommålning av kororgeln

Bakgrund

Orgeln byggdes år 1973 av Marcussen och Son, Åbenrå och är placerad i långhusets södra del, nedanför trappan till koret. Fasaden har synliga fasadpipor och är indelad i tre sektioner. Mittsektionen är förhöjd.

Färgsättning före ommålning

Orgelhuset var behandlat med matt laserande färg som visade träytornas struktur. Orgelhusets volym markerades genom olika kulörer på laseringen. Sockeln var laserad i grått. Sidopartierna var laserade i en ljus blågrå kulör till cirka 1,3 meter över golvet. Däröver var sidopartierna vitlaserade. Det högre, centrala partiet hade en ekimiterande ton. Ett smalt ramverk på fasaden var målat med guldfärg. Spelbord och sittbänk, utförda av ek, var lackerade (fig. 13).

Ny färgsättning

Målsättningen med den nya färgsättning var att orgeln bättre skulle samverka med kyrkans övriga träinredning som huvudsakligen är målad i mörkt grå och blågröna kulörer.

Sockeln och sidopartiernas tidigare ljus blågrå partier målades med linoljefärg pigmenterad med ren grön umbra. Orgelhusets övre partier målades i en ljusare kulör med linoljefärg pigmenterad med grön umbra, brutet med vitt. Ekpartierna målades med linoljefärg pigmenterad med engelskt rött. Linoljefärg var av fabrikat Engvall o Claesson. Ramverket på det centrala partiet målades som tidigare med guldfärg (fig. 14 & 17).

Säkerhetsanordning för medeltida skulptur

Bakgrund

Skulpturen föreställande Anna Själv tredje är gjuten i mässing och är tillverkad under medeltiden. Skulpturen var tidigare löst placerad i nischen. För några år sedan tog en person med sig skulpturen hem, men återbördade den till kyrkan efter några dagar.

Utförda åtgärder

Säkerhetsanordningen består av en metallplatta med två stående rundjärn. Den ihåliga skulpturen är trädd över de stående järnen. På skulpturens ryggsida sitter ett plattjärn som har bockats över huvudet för att förhindra att skulpturen kan lyftas. Säkerhetsanordningen är monterad med en furuplatta som underlag för skulpturen (fig. 15-16).

17 Orgeln sedd från koret (Slm D13-0046).

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER

De arbeten som har utförts vid Sankt Nicolai kyrka under 2011 och 2012 har var för sig uppfyllt uppsatta målsättningar för respektive åtgärd. Den anordnade andaktsplatsen i anslutning till Mariaskåpet och säkerhetsanordningen för den medeltida skulpturen har inneburit en ökad säkerhet för föremålen och deras kulturhistoriska värden.

Redovisade arbeten har utförts med antikvarisk medverkan och i samråd i enlighet med Länsstyrelsens beslut. Arbetet godkänns härmed.

18 Kyrkorummet från väster (Slm D13-0047).

Källförteckning

Arkiv

Lantmäteriet, Gävle

Lantmäterimyndigheternas arkiv

Sörmlands museums arkiv, Nyköping

Administrativa uppgifter

Fastighetsuppgifter

Objekt: Sankt Nicolai kyrka

Kommun: Nyköping

Fastighetsbeteckning: Sankt Nikolaus 10

Socken: Sankt Nicolai

Stift: Strängnäs

Län: Södermanland

Ekonomisk karta: 9H 3d Nyköping

Författningsskydd

Lag (1998:950) om Kulturminnen m m

Kyrkor uppförda före utgången av år 1939 skyddas enligt 4 kap. 3 § Lag (1998:950) om kulturminnen mm (KML). Enligt denna lag ska alla kyrkobyggnader och kyrkotomter som tillhör Svenska kyrkan samt alla begravningsplatser vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. För byggnader och anläggningar som tillkommit före 1940 gäller att de inte på något väsentligt sätt får ändras utan Länsstyrelsens tillstånd. Detta tillståndskrav gäller också för vissa, särskilt utvalda byggnader och anläggningar som är yngre och som har höga kulturhistoriska värden.

Kyrkliga inventarier skyddas enligt 4 kap. 6-9 §§ i KML. Inventarier av kulturhistoriskt värde, som hör till kyrkobyggnad eller annan kyrklig byggnad, kyrkotomt eller begravningsplats ska förvaras och vårdas väl. Varje församling ska föra en förteckning över sådana inventarier. I fråga om ett föremål i förteckningen, som inte ägs av någon enskild person eller släkt, krävs tillstånd från länsstyrelsen för att avyttra det, för att avföra det från förteckningen, för att reparera eller ändra det, eller för att flytta det från den plats där det sedan gammalt hör hemma.

Projektrelaterad information

Fastighetsägare: Nyköpings Sankt Nicolai församling, Box 223, 611 25 Nyköping

Beställare: Nyköpings Sankt Nicolai församling, Box 223, 611 25 Nyköping

Entreprenör, mark- och anläggningsarbeten: Bemab Mark & Utemiljö AB, Företagsvägen 24, 611 45 Nyköping

Entreprenör, orgelrenovering: Jan Börjeson Orgelvård AB, Hökarvägen 18, 129 41 Hägersten

Entreprenör, snickeriarbeten: Ålberga Snickeri AB, Ålbergavägen 29, 611 90 Ålberga

Entreprenör, målningsarbeten: T Lundqvist Måleri, Syrtorp, 611 95 Nyköping

Antikvarisk konsult: Dag Forssblad & Magnus Josephson, Sörmlands museum, Box 314, 611 26 Nyköping

Övriga uppgifter

Länsstyrelsen i Södermanlands län, beslut 2010-10-27, dnr 433-1193-2010; 2010-12-14, dnr 433-828-2009; 2012-08-02, dnr 433-924-2011, 2012-01-24, 433-6088-2011 & 2012-05-03, 431-2827-2012

Sörmlands museum, dnr KN-KUS10-067, KN-KUS12-040 & KN-SLM12-092

Dokumentationsmaterial

Dokumentationsmaterial i form av arbetsmaterial och fotografier förvaras i Sörmlands museums arkiv, Nyköping.